

הרב יעקב אפשטיין

חמשת מיני דגן בכלאי הכרם

שאלה

האם איסור זריעת שאר מיני דגן (כוסמין שבולת שועל ושיפון) בכרם הוא כחיטים ושעורים או שדינם כירקות?

תשובה

א. נאמר במסכת פסחים (לה ע"א וכן במנחות ע ע"א): "תנא: כוסמין מין חיטין, שיבולת שועל ושיפון - מין שעורין".
ובארו בירושלמי ובעקבותיו בראשונים שהמדובר לגבי הצטרפות עיסות של אדם אחד להפרשת חלה אם נגעו העיסות זו בזו.
לעומת זאת לגבי כלאי זרעים נאמר במסכת כלאים (פ"א מ"א): "החטים והזונין אינן כלאים זה בזה השעורים ושבולת שועל הכוסמין והשיפון" ...
ובארו בירושלמי שהמדובר בזוגות שדוקא זוגות אלו אינם כלאים זה בזה. אבל חיטים עם כוסמין הם כלאים וכן שעורין עם כוסמין ושיפון וכד'.
הרמב"ם (הל' כלאים פ"ה ה"ב) פסק שעוברים על כלאי הכרם מן התורה בכל מיני ירקות, ולפי שיטתו אין משמעות לכל הברירה. כיון שבין אם חמשת מיני דגן באים כדגן או כירק אסורים בכרם.
אמנם בספר יראים (ס' ע"ו) כתב:

ומתסרי באכילה, דכתיב לא תזרע כרמך כלאים פן תקדש וגו'
ודרשין פן תוקד [אש] ותניא נאמר כאן קדש ונאמר להלן קדש מה
להלן איסור הנאה אף כאן איסור הנאה ובכלל הנאה ישנו לאיסור
אכילה. ואמרינן במנחות פ"ב [ט"ו ב'] קנבוס ולוף אסרה תורה שאר

זרעים דרבנן. פי' קנבוס ולוף לבד ה' המינים. וטעמא דכתיב לא תזרע כרמך כלאים, פי' לא תזרע זרעים הדומים לכרמך והיינו ה' מינים וקנבוס ולוף שהאוכל תלוי בראשם כאשכול בכרם, משא"כ בשאר זרעים. **וקנבוס ולוף לא בא להוציא ה' מינים** דהא אשכחן בכמה מקומות בתלמוד אסור ה' מינים בחולין באותו ואת בנו ובפ' ראשית הגז ובקדושין פ"א בכולהו תניא ר' יאשיה אומר אינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד.

עולה מדברי היראים שנאסרו בכלאי הכרם **מן התורה** רק חמשת מיני דגן וקנבוס ולוף, ושאר זרעים אסורים מדרבנן. עוד עולה מדבריו **שכל חמשת מיני דגן אסורים בכרם** באותה מידה אף שכוסמין ש"ש ושיפון לא נאמרו במפורש. וכן כתב בספר הישר לר"ת (חידושים, ס' תקיט):

ונר' למורי לפרש קנבוס ולוף אסרה תורה. זה שזרע כרמו של חבירו סמדר משאר זרעים היו. כי ה' מינין אסורין מן התורה. כל שאר זרעים אינן אסורין אלא מדרבנן. ובא התלמוד ללמדנו כי קנבוס ולוף אסרה הכרם כחמשת המינין. או בשביל שהן נקראין שדה או מטעם אחר. ושמא יש דרשה שהיא מרבתי לכלאי הכרם כחמשת המינין. כי המליאה (מאי) משמע כמו מלאתך ודמעך לא תאחר שאינו אלא בה' מינין. ואין לנו לדקדק אלא שזה כלל דבר כי שאר הזרעים אינן בכלל המליאה בכלאי הכרם חוץ מהקנבוס ולוף. אלא עד שיזרע קנבוס ולוף וחרצן כחיטה ושעורה וחרצן. ולא דווקא נקט חטין ושעורין. מעתה צא ודקדק כל ענייני כלאי הכרם וכלאי הזרעים. כל הזרעים אסורין בכרם מדרבנן.

והכפתור ופרח (פרק נו - כלאי הכרם) הביא את מחלוקת הראשונים וכתב:

מה שאנו אומרים מחטה ושעורה וחרצן הוא הדין שני מיני ירק וחרצן או זרע אחד ירק וזרע אחד תבואה עם החרצן במפולת יד הרי זה לוקה מן התורה, ודוקא בקנבוס ולוף וכיוצא בהם שנגמרים עם תבואת הכרם, אבל שאר זרעים אסורין מדרבנן, וזה כדברי הר"ם (פ"ה ה"ג). וא"ד **שאר זרעים דרבנן דוקא שאינן מחמשת המינים אבל חמשת המינים דאוריתא נינהו** מדקאמר עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן. והראב"ד פירש דהאי דאמור רבנן קנבוס ולוף אסרה תורה דוקא לאסרינהו בהנאה אבל בזריעה שאר זרעים נמי אסורין מן התורה.

ובשלטי גבורים (סוף פרק קמא דקדושין) כתב בשם הריא"ז וז"ל:

ויש מגדולי החכמים שאומרים שחמשת מיני תבואה אינן אסורים
בחרצן משום כלאי כרם אלא מדברי סופרים ואפילו בארץ, וקנבוס
ולוף אסורים מן התורה עם החרצן כמו מחמשת מיני תבואה עכ"ל.
וראיה נוספת לכך שכל חמשת מיני דגן אסורים בכרם ממסכת כלאים (פ"א מ"ט):
הזורע חטה ושעורה כאחת ה"ז כלאים רבי יהודה אומר אינו כלאים
עד שיהו שני חטים ושעורה או חטה ושתי שעורים או חטה ושעורה
וכוסמת.

מפרש רבי עובדיה מברטנורא:

עד שיהיו שני חטים ושעורה - טעמא דר"י משום דכתיב (ויקרא יט)
שדך לא תזרע כלאים וסבר דקרקע בלא זרע לא אקרי שדה ומשמע
לא תזרע כלאים בהדי שדך שנזרע כבר, וכן (דברים כב) לא תזרע
כרמך כלאים לא תזרע כלאים דהיינו שני מיני זרעים בהדי כרמך ולא
מחייב בכלאי הכרם עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד. ואין
הלכה כרבי יהודה. דקרקע אף על פי שאינה זרועה קרוי שדה אבל
אינו קרוי כרם בלא חרצן, הלכך הזורע חטה ושעורה כאחד חייב
משום כלאי זרעים, ואינו חייב משום כלאי הכרם עד שיזרע חטה
ושעורה וחרצן במפולת יד.

המדובר בכלאי זרעים ור' יהודה מפרש את איסור כלאי זרעים כר' יאשיה בכלאי
הכרם שהן הכרם והן השדה צריכים להיות קרויים כרם ושדה כדי שיעבור עליו
בזריעת שני מינים שהם כלאים ביניהם וכלאים עם הגדל בשדה. ולכן אם זרע שני
חיטין ושעורה אחת או חיטה שעורה וכוסמת יחדיו עובר בכלאי זרעים. משמע
שהכוסמת היא כלאים עם חיטה ושעורה והיא נותנת לזריעה זו דין כלאים. ונראה
שה"ה לכלאי הכרם שלפי ר' יאשיה ולר' יהודה צריך שיהיה כלאי זרעים וכלאי הכרם
במפולת יד ולכן אף כוסמת עם חיטה או עם שעורה וחרצן אסורים בזריעה ומקדשים
בכרם.

וכך כתב החזו"א (כלאים ס"א א אות יג):

נקטינן לדינא דחמשת מיני דגן וקנבוס ולוף הוי כלאים בכרם מה"ת
לכו"ע, והשאר בין קטניות ובין ירקות ובין זרעים אינן מה"ת, למאי
שצדדנו לפרש, אבל למאי דפירש מרן ז"ל כל ירק הוי מה"ת, ויש
מקום לומר דגם כל קטניות הוי מה"ת כיון דמידגן ופול המצרי דוקא
אימעט וצ"ע. ולענין איסור דרבנן נראה דראוי להחמיר כדעת

הראב"ד הר"ש והר"ן דכולהו אסירי ולא הותר רק דבר שאין כיו"ב מקיימין. ומיהו כיון דדעת התו' דלמאי דקיי"ל כר' יאשיה בלא מפולת יד לעולם מותר ובמין אחד גם דעת הר"ן כן, ונהי דבתבואה מחמרינן אבל באלו שהן דרבנן יש מקום להקל כדעת התוס' דבמין אחד או בלא מפולת יד מותר לזרען ואין מקדשין אבל אחר דסתם בשו"ע כדעת הר"מ כבר קבלנו עלינו להחמיר ומיהו בזרעים יש מקום להקל ממ"נ דלדעת הר"מ אין בהן איסור כלל ולדעת התו' מותר במין אחד, ולפ"ז מותר לזרוע קטניות בכרם וצ"ע.

עולה מדבריו שעכ"פ חמשת מיני דגן אוסרים בכרם ומקדשים.

